

CRÒNICA DE LES JORNADES «VULNERABILITAT, SOSTENIBILITAT I EFECTIVITAT EN LES RELACIONS DE CONSUM». FACULTAT DE DRET DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA, 24 I 25 D'ABRIL DE 2025

Els dies 24 i 25 d'abril de 2025 la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona (UB) va acollir les jornades «Vulnerabilitat, sostenibilitat i efectivitat en les relacions de consum», una trobada acadèmica i professional que va reunir professors i professores universitaris, magistrats, notaris, representants del tercer sector i autoritats públiques per a reflexionar sobre els nous reptes del dret de consum en una societat en transformació constant.

Les jornades, dirigides per la Dra. Mariló Gramunt Fombuena i la Dra. Gemma Rubio Gimeno, s'emmarcaven dins del projecte de recerca «Sostenibilidad y efectividad: nuevo marco para una reformulación del derecho contractual de consumo» (PID2023-146813NB-I00) i van comptar amb la col·laboració de la Càtedra d'Estudis de Consum i Resolució Alternativa de Litigis de la UB i Agència Catalana del Consum. A més, també hi van col·laborar el Col·legi Notarial de Catalunya, la Fundació “la Caixa”, l'Agència Catalana del Consum de la Generalitat de Catalunya, l'Institut de Recerca TransJus de la UB i el grup de recerca SGR 00347 (2021).

L'objectiu de les jornades era analitzar, des d'una perspectiva transversal, tres grans eixos que afecten avui el dret privat i, en particular, les relacions de consum: la vulnerabilitat, la sostenibilitat i l'efectivitat dels drets. En paraules de les seves directores, no es tractava només de reflexionar des de l'acadèmia, sinó de generar un espai de transferència de coneixement entre universitat i societat, en què la recerca jurídica es posés al servei de la pràctica i viceversa.

Les jornades van ser inaugurades pel Dr. Jaume Tarabal Bosch, vicedegà de Relacions Institucionals i Transferència de la Facultat de Dret de la UB.

PRIMER BLOC DE PONÈNCIES: «LA VULNERABILITAT EN LA CONTRACTACIÓ DE CONSUM»

La primera ponència, dedicada a la vulnerabilitat, va ser moderada per la Dra. Gemma Rubio Gimeno, professora agregada de dret civil de la UB.

La primera intervenció d'aquesta ponència va ser a càrrec de la Dra. Inmaculada Vivas Tesón, catedràtica de dret civil de la Universitat de Sevilla, i es va titular «Discriminación en la contratación de consumo y vulnerabilidad». La Dra. Vivas va centrar la seva anàlisi en les persones amb discapacitat i les persones amb VIH, que pateixen discriminacions estructurals en l'accés als béns i serveis a causa de barreres físiques, digitals, socials i econòmiques. Malgrat l'existència d'un ampli marc legal antidiscriminatori, va assenyalar que l'accessibilitat universal continua sent una as-

signatura pendent. Les barreres normatives, tecnològiques i socials no només limiten la capacitat de contractar, sinó també la de reclamar. Com a solució, va proposar reforçar la fiscalització de les normes, sancionar les pràctiques discriminatòries i fomentar l'educació en drets de les persones consumidores.

La segona intervenció, a càrrec de la Dra. Carla Solinas, professora agregada de dret civil a la Università degli Studi di Roma Tor Vergata, va tractar la vulnerabilitat en el sector energètic. La Dra. Solinas va distingir entre pobresa energètica i vulnerabilitat energètica, i va destacar que aquesta darrera no és només una qüestió de dret contractual, sinó que és sistèmica. La protecció del consumidor vulnerable, va afirmar, no es resol amb clàusules contractuals, sinó amb una arquitectura reguladora que actuï sobre el conjunt del sistema energètic. La seva intervenció va evidenciar que la vulnerabilitat energètica és una expressió paradigmàtica de la desigualtat estructural i que la Unió Europea aposta per un model més participatiu que permeti a les persones vulnerables formar part de comunitats energètiques o projectes d'autoconsum.

La Dra. María Dolores Hernández Díaz-Ambrona, professora titular de dret civil de la Universitat Complutense de Madrid, va continuar amb una reflexió sobre la digitalització com a factor de vulnerabilitat. Va assenyalar que la transició digital, tot i aportar noves oportunitats, ha generat nous riscos per a les persones consumidores, especialment les més vulnerables: les persones grans, les persones que tenen una discapacitat i les persones que viuen en entorns rurals. La Dra. Hernández va defensar la necessitat de garantir la supervisió humana de les decisions automatitzades, d'acord amb el que estableix el Reglament (UE) 2024/1689 sobre intel·ligència artificial, per a evitar que els algorismes amplifiquin les desigualtats. La ponent va recordar que les decisions automatitzades afecten més a qui menys capacitat té per a defensar-se i va instar a mantenir una digitalització ètica i inclusiva.

La darrera ponència d'aquest bloc va ser la de la Dra. Miriam Anderson, professora agregada de dret civil de la UB, que va analitzar la vulnerabilitat en el sector financer. La Dra. Anderson va examinar les iniciatives de finançament sostenible, com les hipoteques verdes, i va advertir dels riscos de sobreendeutament i desigualtat que poden derivar-se'n. Va alertar que la sostenibilitat econòmica no pot convertir-se en un privilegi, sinó que ha de garantir la inclusió financera. Així, va advocar per una regulació que assegurí que la transició verda no es faci a costa dels consumidors més febles.

La taula rodona posterior a la ponència, «La resposta dels operadors jurídics i del tercer sector davant les situacions de vulnerabilitat», va ser moderada per la Dra. Mariló Gramunt Fombuena.

El Sr. Marc Simón Martínez, subdirector general de la Fundació “la Caixa”, va inaugurar el debat subratllant la importància del tercer sector en la defensa dels consumidors vulnerables i en la identificació dels col·lectius més afectats.

Des de la perspectiva del notariat, el Sr. Víctor Asensio Borrellas, notari de Mataró, va explicar el paper dels notaris com a garants de la transparència i la seguretat

jurídica en la contractació, sobretot en l'àmbit immobiliari. Va exposar casos pràctics en què el notari actua com a mediador preventiu i promotor de mesures de suport per a persones amb discapacitat o en situacions de vulnerabilitat.

El degà del Col·legi d'Advocats de Manresa, Sr. David Casellas Roca, va posar l'accent en la funció social de l'advocacia i en el progrés que ha experimentat l'assistència jurídica gratuïta. Va advertir, però, dels riscos de la litigació en massa, que pot desnaturalitzar la defensa col·lectiva i provocar efectes pendulars en el sistema judicial.

Tot seguit, el Sr. Miguel Funes Jiménez, director comercial d'Endesa, va exposar la perspectiva empresarial. Va recordar que la Llei 24/2015, pionera en la protecció dels clients vulnerables i en la prevenció dels talls de subministrament, encara no ha estat desenvolupada completament. Funes va defensar la necessitat de protocols clars i mecanismes àgils per a identificar la vulnerabilitat i aplicar mesures de condonació del deute, en col·laboració amb les administracions públiques.

Finalment, per a tancar la taula rodona, la Sra. Gina Tost i Faus, experta en tecnologia i comunicació, va abordar les bretxes digitals com a noves formes de vulnerabilitat estructural. Va identificar cinc dimensions d'aquestes bretxes: l'accés desigual a la tecnologia, la discriminació algorítmica, la manca d'innovació empàtica, la insuficient col·laboració entre administracions i empreses tecnològiques, i la desinformació. Tost va insistir que la vulnerabilitat digital és avui un dels problemes més invisibles però també un dels més determinants, i va advocar per una alfabetització mediàtica i digital que permeti a les persones vulnerables participar plenament en la vida social i econòmica.

SEGON BLOC DE PONÈNCIES: «SOSTENIBILITAT EN LA CONTRACTACIÓ DE CONSUM»

La segona ponència, moderada per la Dra. Isabel Viola Demestre, professora titular de dret civil de la UB, va centrar-se en la sostenibilitat com a nou principi transversal del dret de consum.

La Dra. Esther Torrelles Torrea, catedràtica de dret civil de la Universitat de Salamanca, va obrir la sessió amb una ponència dedicada a la Directiva (UE) 2024/1799, que introdueix un nou dret a la reparació. La Dra. Torrelles va destacar que aquesta norma suposa un canvi de paradigma: del consum immediat cap a la cultura de la reparació. Va explicar que la Directiva obliga fabricants i venedors a facilitar la reparació de productes i crea instruments innovadors, com una plataforma europea de reparació en línia o un formulari europeu d'informació sobre reparacions. Segons la ponent, aquesta directiva no només promou un consum més sostenible, sinó que potencia una nova ciutadania econòmica, més responsable i més informada.

Seguidament, la Dra. Maria Cristina Gaeta, professora lectora de la Università degli Studi Suor Orsola Benincasa, de Nàpols, va parlar sobre la possibilitat de mesurar la sostenibilitat de la intel·ligència artificial (IA) des del dret privat. La Dra.

Gaeta va defensar que la sostenibilitat tecnològica ha d'integrar-se en totes les fases de producció i ús de la IA, i que el dret privat té un paper essencial per a garantir-ne la responsabilitat ètica i social.

La ponència següent, de la Dra. Laura Presicce, professora lectora de dret administratiu de la Universitat Oberta de Catalunya, va analitzar el fenomen del *greenwashing*. La Dra. Presicce va explicar que la Directiva sobre *greenwashing* comercial és la primera norma europea que inclou explícitament el concepte d'*empoderament del consumidor*, encara que sigui indirecte, ja que actua imposant obligacions a les empreses per a evitar pràctiques comercials enganyoses. Va subratllar que la Directiva suposa un avenç, però el seu èxit dependrà del fet que la seva transposició i aplicació judicial siguin correctes.

El Sr. Ignasi Fernández de Senespleda, magistrat titular del Jutjat Mercantil número 10 de Barcelona i professor associat de la UB, va abordar la relació entre ecol·lanqueig (en castellà, *ecoimpostura*) i competència deslleial. Va parlar sobre la Directiva (UE) 2024/825, que reforça la protecció dels consumidors davant pràctiques de *greenwashing* prohibint afirmacions ambientals vagues o sense base científica. El Sr. Fernández de Senespleda va insistir en la necessitat de garantir la veracitat i verificabilitat de les afirmacions ambientals.

La segona ponència es va tancar amb la intervenció del Dr. Pedro del Pozo Carascosa, catedràtic de dret civil de la UB, qui va oferir una reflexió sobre la reutilització de figures clàssiques del dret privat per a assolir objectius de desenvolupament sostenible. Va analitzar la Llei 11/2022, que ha atribuït al cens emfitèutic una nova funció social i ambiental, com a garantia i mecanisme de pagament en actuacions de millora urbana. El Dr. Del Pozo va destacar que aquesta reinterpretació del dret civil tradicional pot esdevenir una eina útil per a la política pública.

La taula rodona del bloc dedicat a la sostenibilitat es va anomenar «El temps de la sostenibilitat i el consum responsable». Moderada per la Dra. Esther Torrelles Torrea, va reunir representants de l'Administració, del món empresarial, de les organitzacions de consumidors i de la restauració.

La Dra. María Jesús Serra Varela, cap de l'Àrea de Cooperació en Protecció al Consumidor del Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030, va exposar la problemàtica del *greenwashing* i la necessitat d'oferir informació clara i verificable sobre les característiques mediambientals dels productes. Va presentar la *Guía de comunicación sostenible* del Ministeri, que estableix principis de transparència i claredat per a evitar la informació enganyosa.

A continuació, el Dr. Salvador Viciano Caballero, coordinador de l'Escola de Consum de l'Agència Catalana del Consum, va destacar el paper de l'educació com a motor del canvi. Va defensar la formació de consumidors «diligents, ètics i cívics», capaços de comprendre l'impacte de les seves decisions, i va presentar diversos tallers educatius adreçats a joves i que connecten el consum quotidià amb la sostenibilitat.

Tot seguit, la presidenta de l'Organització de Consumidors i Usuaris de Catalunya (OCUC), la Dra. Anna Tardà Lleget, va remarcar la dificultat creixent dels consumidors per a exercir un consum responsable dins d'un mercat dominat per cadenes globals i pels hàbits d'usar i llençar. Va advertir sobre la pèrdua del dret a la compra plural i sobre la confusió que generen algunes polítiques de reciclatge, que poden derivar en desafecció i fatiga ambiental.

El Sr. Antoni Torres Vergara, vicepresident de Petita i Mitjana Empresa de Catalunya (PIMEC), va reivindicar el comerç de proximitat com a pilar d'una economia sostenible. Va recordar que aquests establiments generen ocupació local, integren la diversitat i redueixen l'impacte ambiental del transport.

I, en la mateixa línia de defensa de la proximitat, la Sra. Ada Parellada i Garrell, restauradora i comunicadora, va concloure amb una intervenció inspiradora sobre l'alimentació com a acte polític. Va afirmar que el que posem al cistell té més poder que el que posem a l'urna i va defensar una alimentació de proximitat i aprofitament, capaç de regenerar el territori i recuperar el patrimoni culinari.

TERCER BLOC DE PONÈNCIES: «L'EFFECTIVITAT DELS DRETS DELS CONSUMIDORS»

La segona jornada va acollir la tercera i darrera ponència, moderada pel Dr. Carles E. Florensa i Tomàs, catedràtic de dret civil de la Universitat de Lleida, i en la qual es va abordar el repte de l'efectivitat dels drets dels consumidors.

La Dra. Marina Cedeño Hernán, professora titular de dret processal de la Universitat Complutense de Madrid, va analitzar la incidència de la jurisprudència del Tribunal de Justícia de la Unió Europea en el procés civil i va subratllar que aquesta jurisprudència exigeix al jutge nacional adoptar un paper actiu per a compensar la desigualtat estructural del consumidor, fins i tot revisant clàusules abusives o practicant proves d'ofici.

El Dr. Lluís Caballol Angelats, professor titular de dret processal de la UB, va presentar les novetats de la Llei orgànica 1/2025, de mesures en matèria d'eficiència del servei públic de justícia. Va destacar la inclusió de les despeses d'assistència lletrada en la taxació de costes i la introducció de mecanismes de negociació prèvia en les reclamacions de consum. El Dr. Caballol va lamentar, però, l'ajornament del procés especial per a les accions col·lectives previstes en la Directiva 2020/1828.

A continuació, i sense deixar l'anàlisi de la Llei orgànica 1/2025, la Dra. Isabel Viola Demestre va intervenir per a analitzar el paper dels mitjans adequats de solució de controvèrsies (MASC) en aquesta llei. Va explicar que la norma aposta per la resolució extrajudicial com a via per a descarregar els tribunals, però va advertir del risc de sobrecàrrega dels MASC si se'ls assignen conflictes que haurien de resoldre's judicialment. Viola va remarcar la importància de la força executiva i la seguretat jurídica.

La Dra. Mariló Gramunt, professora titular de dret civil de la UB i presidenta de la Junta Arbitral de Consum de Catalunya, va dedicar la seva ponència a l'arbitratge de consum, del qual va defensar la constitucionalitat fins i tot en la seva modalitat obligatòria per a empreses, sempre que es garanteixi la possibilitat d'una (limitada) revisió judicial del laude. La Dra. Gramunt va proposar una modificació de la Llei 60/2003, d'arbitratge, per a introduir una causa específica d'anul·lació dels laudes de consum, que permetria la seva revisió judicial.

La Dra. Ilaria Caggiano, catedràtica de dret privat de la Università degli Studi di Suor Orsola Benincasa, de Nàpols, va presentar l'experiència italiana de l'àrbitre bancari financer (ABF), creat el 2009. Va destacar-ne l'eficiència i la seva funció de laboratori per al desenvolupament de la IA aplicada a la resolució de litigis, dins d'un marc de transparència i *legal design*.

Finalment, la Dra. Rosa Barceló Compte, professora lectora de dret civil de la UB, va explorar els conflictes de consum 2.0 derivats de les plataformes digitals i el Reglament de serveis digitals (DSA, de l'anglès *Digital Services Act*). Va explicar que aquesta norma introdueix nous mecanismes de resolució extrajudicial certificats per cada estat membre, tot i que encara plantegen dubtes sobre les garanties processals en comparació amb el sistema clàssic de la Directiva 2013/11.

La darrera taula rodona es va titular «Les reclamacions de consum avui», va ser moderada pel Sr. Isidoro García Sánchez, director de l'Agència Catalana del Consum, i va reunir diversos especialistes que van analitzar l'estat actual de les reclamacions de consum.

La Sra. Alicia Menéndez González, subdirectora adjunta, secretària del Consell de Consumidors i Usuaris, de la Direcció General de Consum del Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030, va repassar els indicadors d'èxit del sistema arbitral i va advertir que el nombre de reclamacions no ha augmentat i que cal reforçar la confiança ciutadana. Va indicar possibles vies per a aconseguir-ho, com ara l'obligatorietat d'alguns mecanismes en sectors regulats o processos administratius similars al de l'autoritat financera independent.

El Sr. Juan León Reina, magistrat titular del Jutjat de Primera Instància número 43 de Barcelona, va abordar la protecció del consumidor en la relació advocat-client, especialment pel que fa als fulls d'encàrrec i les seves clàusules. Va analitzar també la monetització dels processos judicials i la necessitat de limitar l'abús del recurs judicial.

A continuació, el Sr. Oriol Sánchez Castro, responsable de Resolució Alternativa de Litigis de l'Agència Catalana del Consum, va exposar les novetats del Reial decret 713/2024, que regula el sistema arbitral de consum, incidint en les modificacions pel que fa a la possibilitat d'introduir limitacions en l'adhesió al sistema.

La Sra. Cristina Vallejo Ros, advocada i vocal del Tribunal Arbitral de Barcelona, va presentar el model d'arbitratge en arrendaments urbans, del qual va destacar la rapidesa i l'eficàcia. Va posar com a exemple el Pla Alquila de la Comunitat de Madrid,

que resol litigis en una mitjana de quaranta-un dies i la meitat dels laudes complerts voluntàriament.

Per a tancar la taula i la jornada, el Dr. Xavier Hormigos Mesa, cap del Servei de la Junta Arbitral de Transports de Catalunya, va comparar el règim d'arbitratge en els transports i el consum, i va subratllar la necessitat d'harmonitzar els procediments i de millorar la formació dels òrgans arbitral de transport, davant l'augment de reclamacions vinculades als contractes de transport.

En les conclusions finals, la Dra. Mariló Gramunt i la Dra. Gemma Rubio van agrair la participació de tots els ponents i assistents i van subratllar la riquesa del debat interdisciplinari i el valor de la transferència entre acadèmia i pràctica. Van coincidir que el dret de consum afronta avui tres grans reptes: la protecció de la persona vulnerable, la transició cap a una sostenibilitat real i l'efectivitat de la tutela jurídica. Per a tancar les jornades, l'acte de clausura va anar a càrrec del Sr. Isidoro García Sánchez, director de l'Agència Catalana del Consum.

Yaiza Moreno Castro
Investigadora predoctoral
Departament de Dret Privat
Universitat de Barcelona